

Az utolsó hagyományos főispáni beiktatás Makón

HALMÁGYI PÁL

(Makó, József Attila Múzeum)

Fejér Miklóst, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tiszai-alsó járásának addigi főszolgabíróját, 1939. április 22-én iktatták be Makón, Csanád, Arad és Torontál egyelőre egyesített vármegyék főispáni méltóságába. Hivatalát 1944. szeptember 24-én, a front közeledtére hagyta el, s a megye tisztikarának nagy többségével korábbi hivatali székhelyére, Tiszaföldvárra menekült. A háború után a megváltozott viszonyok miatt tisztségét többé már nem látta el. A vármegye élére új emberek kerültek. Az ezer éves múltra visszatekintő Csanád vármegyét a tanácsrendszer bevezetésekor, 1950. március 16-án egy tollvonással megszüntették. A megye életének utolsó öt évében öt személy váltotta egymást a főispáni székben¹, kiknek beiktatása már meg sem közelítette az évszázados hagyományokon alapuló korábbi főispáni installációkat. Ez indokolja, hogy megőrizzük e jellegzetes magyar jogintézmény emlékét.

A vármegyerendszer egyidős a magyar állammal. Első királyunk hozta létre az országban szétszórta fekvő birtokai igazgatására. Élére állított tisztviselőjét – lényegében ekkor még "jóságkormányzóját"- a környéken élő valamelyik jelentősebb nemzetség tagjai közül választotta ki, s bízta meg a király. Ő volt a várispán (comes castri), vagy megyésispán (comes comitatus), a várhoz tartozó katonák feje, a várnépek vezetője és bírója. Mivel gyakran kellett távol lennie várától, helyettesítéséről is gondoskodott az udvarispán (comes curialis) személyében. Így kialakult a vármegyei szervezet két legfontosabb tisztsége, mely tiszteket betöltő személyek az elkövetkezendő több mint 900 évben meghatározói voltak a megyei közéletnek.

A királyi megyerendszer lassú bomlásával a XIII. század közepétől kialakuló nemesi vármegye szervezete is e korai alapokra építkezett. A megye élén a királyt képviselő ispán (comes) állt, akit általában az adott megyében legnagyobb birtokkal rendelkező bárók közül a király nevezett ki. E tisztség viselőjét a XV. századtól már főispánnak (supremus comes) nevezték. Legtöbbször a király környezetében, az udvarban tartózkodott s a királyi tanács ülésein képviselte megyéje érdekeit. Feladatait a megyében egyre inkább helyettese, az alispán (vicecomes) vette át. Ő előbb még a főispán familiárisa volt, ám e tisztség felértékelődésével egyenes arányban növekedett a megyei nemesség törekvése arra, hogy az alispánt saját soraikból a megyei közgyűlésen választhassák. A mindkét fél számára elfogadható megoldás lassan alakult ki. A XVI. századi törvények még csak annyit mondtak, hogy a főispánnak az alispánt a megye megegyezésével kell kiválasztania. 1723-ban rendezték törvénnyel e kérdést, mely sze-

¹ Nagy Zoltán 1945, Kiss János 1946-48, Karácsonyi Ferenc ideiglenesen 1948 március-május, Hídvégi Gábor 1948-49., Urbán Ferenc 1949-50.

rint a főispán négy alispán jelöltje közül a megye közgyűlése választott. A király által kinevezett főispán hatalmának korlátozását jelentette az is, hogy kinevezése érvényességét megyei beiktatáshoz kötötték. Ekkor az új főispán ellen bármelyik nemes tiltakozhatott. Továbbá még az, hogy a főispán a megye nemeseinek összesége, a közgyűlés előtt is köteles volt esküt tenni. Maga a beiktatás ceremóniája, főszereplőivel együtt ezzel előttünk áll. Nézzük meg, hogyan zajlott le az utolsó ilyen hagyományos főispáni beiktatás Csanád megye székhelyén Makón, 1939 tavaszán.

Kászonyi Richárd, aki 1937-től töltötte be a főispáni tisztséget, 1939. március 24-én búcsúzott el nyilvánosan a Makói Független Újság hasábjain a megyétől és a várostól, hová oly sok rokoni és baráti szál fűzte. Új állomáshelyére Bács-Bodrog vármegye és Baja thj. város főispáni tisztségébe való beiktatására 60 fős Csanád megyei küldöttség kísérte el.

A kormányhatalom megtestesítője a megyében a főispán volt, így nem csoda, hogy élénk érdeklődés kísérte az új főispán személyének kiválasztását. A két városi lap már április 4-én tudta, hogy megvan az új főispán. A kormánypárti Makói Újság csak a tényt közölte, hogy a Szolnok megyei Fejér Miklós lesz a kiválasztott, míg az ellenzéki Független Újság azt elemezte, jó-e, hogy egy teljesen idegen, a helyi viszonyokat nem ismerő személyt neveztek ki.² Az ellenzéki lap úgy vélte, ez egyrészt a helyi, vagyonnal, tekintéllyel vagy csak újkeletű politikai tőkével rendelkező önjelöltek mellőzését, másrészt Purgly Emil korlátlan megyei befolyásának megtörési szándékát jelentheti. Ez utóbi feltevést gyengíti, hogy valószínűen az új főispán személyének kiválasztásában is benne lehetett a kelet-csanádi nagybirtokos messze elérő keze.

Az előzetes híreknek megfelelően a belügyminiszter 1939. április 5-én kelt 2217. számú iratával nevezte ki Fejér Miklóst Csanád megye főispánjává.³ A döntés nyilvánosságra hozásának pillanatától megkezdődött a szervező munka a beiktatási ceremónia minél fényesebb lebonyolítására. Április 9-10-én, a húsvéti ünnepek alatt a kinevezett főispán Makóra utazott és felvette a személyes kapcsolatot a megye vezető tisztségviselőivel. Megállapodott Ring Béla alispánnal az installáció időpontjában és lefolyásának menetében. Ezt követően a megyei adminisztráció megkezdte az ünnepség gyakorlati szervezését. Azon megyei és városi egyesületeknek, testületeknek, hatóságoknak és intézményeknek, akik küldöttséggel akarták képviseltetni magukat a beiktatási ünnepségen, április 17-ig kellett e szándékukat a megyeházán Juhász Zoltán vármegyei aljegyzőnél bejelenteni. Akik pedig az eseményt követő koronai díszében is részt kívántak venni, Bécsy Bertalan tb. főjegyzőnél tartoztak föliratkozni. (Egy ebédjegy ára 2 pengő 20 fillér volt.) Közelmúltunkra visszatekintve elgondolkodtató a szervezés e módja. Minden eseményre az mehetett el, aki fontosnak és szükségesnek érezte, hogy ott megjelenjen, képviselje intézményét, az azzal járó költségeket pedig természetesen vállalta. A vármegye törvényhatósági bizottságának tagjai ill. a részvételi szándékukat bejelentettek kaptak meghívót az április 22-én, szombaton délelőtt 11 órakor, a vármegyeháza nagytermében kezdődő beiktató közgyűlésre. Az esemény ünnepélyességét emelendő a meghívóban külön felhívták a résztvevők figyelmét, hogy az öltözet díszmagyar, magyar ruha, vagy sötét színű öltöny legyen.

² Makói Független Újság 1939. április 4-i sz. 1.o.

³ A Csongrád Megyei Levéltár kiadványai I. Csanád Megye Levéltára 1710-1950. Szeged. 1984. 74.o.

A beiktatásig hátralévő rövid időben a makói újságok majd minden nap hoztak egy kis hírt, értesítést, közleményt az eseménnyel kapcsolatban. Közltek például, hogy az új főispán vendégként részt vett a megye közigazgatási bizottságának soros ülésén. Április 20-án pedig az új főispán életrajzát is ismertette a helyi lap.

Fejér Miklós 1892-ben Budapesten született. Itt végezte a piarista gimnáziumot, majd 1911-ben az egyetem jogi karára iratkozott be. Egyetemi évei alatt Cambridgeben is hallgatott néhány szemesztert, angliai tanulmányait azonban az időközben kitört háború miatt meg kellett szakítania. A háborúban egészségügyi okok miatt nem vehetett részt. Az államtudományi doktorátus megszerzése után 1916. január 1-ével kezdte meg közszolgálatát Szolnok megyében. A megyei hivatalokban előbb mint gyakornok, majd mint aljegyző működött. 1918 őszén, a Károlyi-kormány politikájával nem értve egyet, hivataláról lemondott. 1919 tavaszán Szolnok megyei birtokáról Szegedre ment, s hamarosan az ott megalakult kormány hadügyminiszterének, Horthy Miklósnak a titkára lett. (Horthy Szolnok megyei birtokosként már korábbról ismerte őt, ill. a családot.) A nemzeti hadsereggel együtt, már mint a fővezér személyi titkára került Siófokra, s ott a központi kormánybiztosságon osztályvezetőként működött. A fővezérség Budapestre kerülése után Fejér Miklós a belügyi kormánybiztos mellett a politikai osztályon dolgozott. Horthy Miklós kormányzóvá választása után a kabinetiroda titkára lett. Pesti hivatalától 1922-ben megválva tiszavárkonyi birtokán gazdálkodott. 1930-ban állt ismét megyei szolgálatba, mint megyei árvaszéki ülnök, majd 1937-től a tiszai alsó járás főszolgabírája lett. Ebből az állásból került Csanád vármegye élére 1939 tavaszán. Az 1919-es szegedi tevékenységét a háborús emlékéremmel, a kormányzóságon végzett munkáját a polgári Signum Laudissal ismerték el. A húszas éves elején megnősült, két leánya (Klára 1922 és Mária 1925) született. Családja régi nemesi familia. 1601-ben már birtokosok voltak Szolnok megyében, a családi emlékezet szerint 1632-ben kaptak címeres levelet II. Ferdinándtól.⁴ A családból sok katonatiszt és közhivatalnok került ki. Fejér Miklós nagyapja például a 67-es kormány földművelésügyi államtitkára volt.

Április 22-e szombat reggelre minden készen állt Makón a beiktatási ünnepségre. A vármegyeháza nagytermét virágfüzérekkel, délszaki növényekkel és a vármegye színeiben játszó drapériákkal díszítették fel. A székeket átrendezték, hogy minél többen férjenek be a terembe. Így az addigi 110 ülőhellyel szemben 300 ülőhelyet és mintegy 60 állóhelyet alakítottak ki. Az utolsó napok előkészületeibe a megyei tisztviselőkön kívül már bekapcsolódtak a városi hivatalnokok is. A katolikus és református templomokban ill. a Koronában minden előkészület megtörtént.

A nevezetes napon délelőtt 1/2 10-kor a vármegyeházáról indult a díszes kocsisor a belvárosi katolikus templomhoz. A díszmagyarba öltözött főispán, oldalán Ring Béla alispánnal, a híres Rónay-féle sűrke négyesfogattal hajtattott át a városon. (1. kép) Mögötte Fejér Aladár (a főispán édesapja) kincstári főtanácsos hajtattott, mellette szintén díszmagyarban Szmolenszky László, a torontáli járás főszolgabírója foglalt helyet. (2. kép). Mivel a többi fogatról nem sikerült fényképeket szerezni, tekintsünk el az azokban utazóknak ill. címeiknek felsorolásától. A kocsisor útját a városi rendőrök biztosították. A templomoknál a rendőrlegénység díszgyenruhába öltözött tagjai álltak. A menetet a környékbéli földbirtokosok és a makói gazdák díszfogataiból állították össze. Csak a

⁴ Endrei Gézané született Fejér Mária szíves közlése és adatai. Nagy Iván híres művében ezt 1740-re teszi és adományozóként Mária Teréziát említi. Nagy I.: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal, Pest 1858. IV. kötet 136. o.

makóiak 25 kocsival vettek részt a felvonulásban. A vendégeket a bakon, díszruhába öltözött megyei hajdúk kísérték. A fogatok sorát a magánautók felvonulása zárta.

A belvárosi katolikus templomnál Nikelszky Jenő, Makó város polgármestere üdvözölte röviden az előkelőségeket, majd a templomban Csepregi Imre pápai prelátus, címzetes apát, makói esperes-plébános szolgáltatta a misét, három pap segédletével. (3. kép)

A katolikus templomból 1/4 11-re a belvárosi református templomhoz ért a menet, hol Szirbik Sándor református lelkész tartott istentiszteletet. Míg a templomokban az egyházi szertartások folytak, a feldíszített vármegyházára egymás után érkeztek az ünnepi közgyűlés résztvevői, vendégei. A kormányt Bonczos Miklós államtitkár, a belügyminiszter állandó helyettese, a törvényhozást Szinyei-Merse Jenő, a képviselőház alelnöke képviselte. Eljött Mérey László altábornagy, az V. (szegedi) hadtest parancsnoka, több tisztára kíséretében és természetesen itt volt Purgly Emil tompapusztai nagybirtokos, nyugalmazott földművelésügyi miniszter, aki tíz évig volt csanádi főispán.⁵ A népes Szolnok megyei küldöttséget báró Urbán Gáspár főispán vezette s eljött a hódmezővásárhelyi, szegedi, Békés megyei főispán, a debreceni, csongrádi alispán, Hódmezővásárhely ill. Szeged polgármestere, polgármester-helyettese. Ott voltak a megye és a város országgyűlési képviselői, hivatal- és intézményvezetői, s szinte mindenki, aki számított a megye és a város közéletében.

A díszközgyűlés 11 órakor, zsúfolásig megtelt teremben kezdődött. A megye alispánja bevezető fohászában visszatekintett a magyarság évezredes küzdelmére, s az elmúlt idők megpróbáltatásaira. Majd üdvözölte a kormány képviselőjét s bejelentette, hogy Glattfelder Gyula csanádi püspököt Csepregi Imre prelátus képviseli a beiktatáson. A további üdvözlések után Issekutz Béla vármegyei főjegyző ismertette a korábbi főispán felmentésére és az új kinevezésére vonatkozó kormányleiratokat. Ezután az alispán javaslatára a közgyűlés 8 tagú küldöttséget választott meghívni az új főispánt. (4. kép) Fejér Miklós a főispáni szalonban fogadta a küldöttséget és felkérésüknek eleget téve, onnan kíséretükben a nagyterembe lépett. Az új főispánt kitörő lelkesedés fogadta. Az alispán rövid beszédben köszöntötte, majd átadta neki a vármegye pecsétjét és felhívta az eskü letételére. Az eskü szövegét Issekutz Béla főjegyző olvasta fel. (5. kép)

Az eskü letétele után a főispán mondott hosszabb beszédet, melyben kifejtette főbb elgondolásait a megye vezetésével, a mezőgazdasági termelés fellendítésével és védelmével, a társadalmi béke megőrzésével kapcsolatban. Kifejezte a kormányzó és a kormány iránti rendületlen hűségét és a kormányzati intenciók maradéktalan végrehajtásának szándékát. Ezt követően a főjegyző az új főispánt a vármegye tisztikarának lelkes támogatásáról biztosította, majd röviden ismertette a megye életét és bemutatta lakóit. A törvényhatósági bizottság nevében Tamásy András ügyvéd üdvözölte a főispánt, majd az ellenzék nevében H. Szabó Imre hírlapíró emelkedett szólásra. Elismerve a kormány legutóbbi időkből elért külpolitikai sikereit, felhívta a figyelmet arra, hogy az ország boldogulása az ellenzéki oldalon hirdetett és 1867 óta töretlenül követett elvek alapján valószínűleg csak meg. Mint a függetlenségi és 48-as politikai körök képviselője és helyi elnöke H. Szabó megállapította, hogy az ellenzéki írók, újságírók, falukutatók azok, akik hangot adnak a szegények panaszainak. Beszédeikkel és írsaikkal a korszerű és gyökeres reformok felé, a földnek, a javaknak, a jövedelmeknek és a terheknek igazságos elosztására, a munka és a munkás fokozottabb megbecsülésére sarkallják a kormányt, hogy így teremtsen meg a szebb magyar jövőt. Az ellenzék

⁵ Purgly Emil főispán 1922-32, földművelésügyi miniszter 1932. február 4. - 1932. október 1.

tudja, hogy sok munka vár még rá, s az általa képviselt igazság még sok áldozatot követel, de elég erősnek érzik magukat az áldozatok elviselésére, fejezte be beszédét H. Szabó Imre.⁶

A kormánypárti Makói Újság a főispáni beszédet teljes terjedelemben közölte, míg az ellenzéki lap csupán a tartalmát foglalta össze a beszédnek, ellenben szó szerint hozta H. Szabó Imre felszólalását. A beiktatási közgyűlés után került sor a bejelentett küldöttségek fogadására a főispáni szalonban. A 17 tisztelgő küldöttség közül Szolnok megye delegációja volt a legnépesebb, akik ekkor búcsúztak el korábbi munkatársuktól, Fejér Miklóstól (9. kép)

A fogadások után a díszközgyűlés közönsége átvonult a Koronába, ahol több mint 300 személyre terítettek. Az első pohárköszöntőt az új főispán mondta a kormányzóra, majd S. Bálint György a kormányt, Bonczos államtitkárt ill. az új főispánt köszöntötte. További pohárköszöntők hangzottak el Csepregi Imre prelátestól és Várady László képviselőtől a főispánra, ill. a képviselő kihasználva az alkalmat pártja, a MÉP programjáról is beszélt. Nikelszky Jenő polgármester a főispánét, Bánffy József főügyész a vidéki vendégeket köszöntötte. Alexander Imre Szolnok megyei alispán elbúcsúzott a régi baráttól, Bonczos Miklós államtitkár pedig a kormány bizalmát fejezte ki és támogatását ígerte. Issekutz Béla főjegyző a vármegye tisztikarának, Tamásy András a törvényhatóság közönségének, H. Szabó Imre pedig az ellenzék nevében emelte poharát az új főispánra. (Az újságíró Koronában elmondott pohárköszöntője általános meglepetést keltett rendkívül lojális hangneme miatt.)

A nagy ünnepség befejeződött, ismerkedjünk meg a mindennapi élet szürke részleteivel is. A főispáni hivatal tényleges átadása már április 17-én megtörtént. Ring Béla alispán átadta az iktatókönyvek, iratok és vármegyei pecsét mellett a belügyi táviratok számjel kulcsát is. (A megyei és városi tanácsházákon ma éktelenkedő antennák egyenes folytatásai a korábbi belügyi számjeltáviratoknak.)

Az új főispán a vármegyeháza főispáni lakásába költözött be. Háztartásához tartozott egy szakácsnő, egy szobalány és egy hajdú, aki az inasi teendőket is ellátta. A főispán havi illetménye 680 pengő volt, ehhez jött még 320 pengő un. képviselői átalány és 184 pengő lakáspénz, illetve felesége után 12 pengő, két leánya után pedig 18-18 pengő járt. Mindez összesen 1.232 pengő havi jövedelmet jelentett. Nyugdíj és társadalombiztosítási járulékra befizetett 103 pengőt, havi tiszta jövedelme tehát 1.129 pengő volt⁷. A főispán legtöbbször vonaton utazott fel Budapestre illetve a szomszédos városokba, s erre tekintettel havi 195 pengő utazási átalány illette meg. A vármegye autóit csak a községekbe történő igen ritka kiszállások esetén vette igénybe, vagy ha valami rendkívüli eseményt az megkövetelte.

1944. szeptember 24-én a front közeledése rendkívüli eseménynek számított. A vármegyeházáról a vezető tisztviselők délután fél ötkor indultak el gépkocsikon Földeákon és Hódmezővásárhelyen át Szentésre. A megyei vezetők közül Kovács Ágoston, a központi járás főszolgabírója volt az egyetlen kivétel, aki nem menekült el, hanem szolgálati helyén, Makón maradt. A menekülők este hétre szerencsésen meg is érkeztek Szentésre. Néhány nap múlva továbbmentek Tiszaföldvára, Fejér Miklós korábbi állomáshelyére. Itt készült a híres jegyzőkönyv, melyben összefoglalták az

⁶ Makói Független Újság 1939. április 23. 4.o.

⁷ Csongrád Megyei Levéltár, Csanád, Arad és Torontál k.e.e. vármegye főispánjának iratai 1924-44. IV.B.451. 348/39. sz.

1944. szeptember 20. és 29-e között történt Csanád megyei eseményeket és a menekülés első napjait. Ez a jegyzőkönyv volt a vármegye utolsó hivatalos ténykedése.

Fejér Miklóst a Szálasi-kormány nyugdíjazta. A vármegye tisztviselői kara a háború viharában szétszóródott, s vezető tisztviselői, ha haza is kerültek a háború után, hivatalukat többé már nem foglalhatták el.

Fejér Miklóst főispáni ténykedéséért felelősségre nem vonták, el nem ítélték, nem internálták. Mint földbirtokost Szolnok megyei és Eger környéki vagyonától szinte teljesen megfosztották. A Tiszavárkonyban meghagyott 100 holdján próbált meg ismét gazdálkodni, majd amikor 1949-ben ezt is és a család lakóhelyéül szolgáló kis kúriát is elvették, családjával Budapestre költözött. Kétkezi munkával tartotta fenn magát, s végül portásként dolgozott egy újpesti kórházban. Igen szerény körülmények között élt a hetvenes évek elején bekövetkezett haláláig.

RÖVIDÍTÉSEK

c. = címzetes

eü. = egészségügyi

k.e.e. = közigazgatásilag egyelőre egyesített

M. = magyar

MÉP = Magyar Élet Pártja

OMGE = Országos Magyar Gazdasági Egyesület

thj. = törvényhatósági jogú

vm. = vármegye

dr. = doktor

hely. = helyettes

kir. = királyi

M.kir. = magyar királyi

ny. = nyugalmazott

tb. = tiszteletbeli

v. = vitéz

vmi. = vármegyei

NÉVMUTATÓ

(Ahol a névmutatóban nincs külön feltüntetve a megye vagy a város neve, az értelemszerűen Csanád, Arad és Torontál vármegye ill. Makó város)

Alexander Imre Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja

Bánffy Adorján dr. vármegyei közigazgatási gyakornok

Bánffy József dr. vármegyei tiszti főügyész

Bécsy Bertalan dr. vármegyei tb. főjegyző, később Makó város polgármestere

Bezdán József pápai prelátus, 1917-1931 makói esperes-plébános, makói éve alatt tagja a vármegyei törvényhatósági bizottságnak, a városi képviselőtestületnek, a főgimnázium püspöki biztosa, a csanádi egyházmegye magyar közigazgatás alatt álló részeinek püspöki helynöke

Bonczos Miklós dr. v. államtitkár, a belügyminiszter állandó helyettese

Boros Zoltán vármegyei irodatiszt

Brommer Ödön a Makói kir. járásbiróság elnöke

Csepregi Imre dr. pápai prelátus, c. apát, makói esperes-plébános

Demkó Pál dr. kormányfőtanácsos, makói kir. közjegyző

Dévényi Endre dr. városi tűzoltóparancsnok

Diósszilágyi Sámuel dr. a vármegyei törvényhatósági bizottság és a városi képviselőtestület tagja, a makói Stefánia Szövetség ügyvezető igazgatója, az Orvosszövetség alelnöke, kórházi főorvos

Fejér Aladár szajoli, kincstári főtanácsos, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár ügyvezető igazgatója, a Hazai Bank RT felügyelőbizottsági tagja, a Magyar Érdemrend középkeresztjének tulajdonosa

Fejér Miklós dr. szajoli, a Máltai Lovagrend Lovagkeresztjének tulajdonosa, Csanád, Arad és Torontál k.e.e. vármegyék főispánja

Felletár József dr. kórházi főorvos

Fodor Elemér vármegyei irodatiszt

Fodor Mihály vármegyei hajdú

Fodor Sándor dr. vármegyei másodfőjegyző

Galamb Sándor dr. v. kormányfőtanácsos, a szegedi ügyvédi kamara választmányának rendes tagja, az Országos Magyar Sajtókamara választmányi tagja, a Makói Ujság főszerkesztője, makói ügyvéd

Glattfelder Gyula dr. moóri, titkos tanácsos, a felsőház tagja, csanádi megyéspüspök

H. Szabó Imre hírlapíró, a Makói Független Ujság szerkesztője

Issekutz Béla vármegyei főjegyző

Istók Barnabás dr. eu. tanácsos, ny. tiszti főorvos

Joó Imre dr. vármegyei tiszti főorvos

Juhász Zoltán dr. vármegyei aljegyző

Kászonyi Richárd dr. nagykászonyi, Bács-Bodrog vm. és Baja thj. város főispánja

Kerekes Pál dr. kerekesházai, Jász-Nagykun-Szolnok vmi. közigazgatási gyakornok, tb. szolgabíró

Kiss Károly dr. vmi. közigazgatási gyakornok, hely. szolgabíró

Kövér János Jász-Nagykun-Szolnok megyei birtokos

Lipits István Jász-Nagykun-Szolnok megyei birtokos

Lossonczy István losonci, Hajdú vármegye és Debrecen thj. város főispánja

Machalek Sámuel vármegyei irodaigazgató

Mérey László v. nagyselmeczi, altábornagy, az V. (szegedi) hadtest parancsnoka

Molnár Sándor Csanád, Arad és Torontál k.e.e. vmi. gazdálkodó

Nagy Ernő M. kir. gazdasági tanácsos

Nikelszky Jenő dr. Makó város polgármestere

Papp József az Ipartestületek Országos Szövetségének elnöke, makói iparos

Papp Sándor vármegyei hajdú

Patrubány István dr. erzsébetvárosi, tiszai alsó járás főszolgabírója.

Pomsahár Ferenc vármegyei hivatalnok

Purgly Emil v. jószási, M. kir. titkos tanácsos, a Magyar Érdemrend nagykeresztjének (1932), a Magyar Érdemrend középkeresztjének csillagokkal (1926) tulajdonosa, az Országos Mezőgazdasági Kamrara választottjaként a felsőház tagja, az Országos Erdőgazdasági Tanács rendes tagja, a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara örökös tb. elnöke, a Szeged-Csanádi Vasút RT elnöke, az Evangélikus Egyházkerület Csanád-Csongrádi esperesség felügyelőjé, az OMGE alelnöke, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank igazgatósági tagja, a Magyar Kőlcsonős Állatbiztosító Társaság mint Szövetkezet elnöke, volt főispán, ny. földművelésügyi miniszter, tompapusztai nagybirtokos

Ring (Ferenczy) Béla Csanád, Arad és Torontál k.e.e. vármegye alispánja

S. Bálint György az Országos Mezőgazdasági Kamara választottjaként a felsőház tagja, a Makói Gazdasági Egyesület elnöke, A Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara alelnöke, a Szegedi Tankerületi Közoktatási Tanács tagja, makói gazdálkodó

Schinagel Ferenc az Eleki Ipartestület elnöke

Szalay Szabolcs dr. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főjegyzője
Szaller Miklós dr. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye tisztii főorvosa
Székely István Tiszavárkony község jegyzője
Szeőke Barna Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei birtokos
Szinyei-Merse Jenő országgyűlési képviselő, a képviselőház alelnöke
Szurbik Sándor református lelkész
Szmolenszky László dr. Torontáli járás főszolgabírája
Szőke Gyula kormányfőtanácsos, a felsőház tagja, egyházmegyei jogtanácsos, a makói püspöki uradalom vezetője
Szöllösi Jenő 1939. májustól országgyűlési képviselő (Nyilaskeresztes Párt), 1944. okt. 16-tól tárcanélküli miniszterként a miniszterelnök helyettese
Szőnyey Károly dr. rendőr tanácsos, városi rendőrkapitány
Tamásy András dr. a vármegyei törvényhatósági bizottság, a városi képviselőtestület tagja, makói ügyvéd
Urbán Gáspár báró, monyorói, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja
Vajda Jenő dr. Makói Központi járási szolgabíró
Várady László v. országgyűlési képviselő (Magyar Élet Pártja)
Weress Zoltán dr. onódi, gazdasági főtanácsos, a Szárazéri Belvízelvezetési Társulat elnöke, battonyai földbirtokos

DIE LETZTE TRADITIONELLE ERNENNUNG DES OBERGESPANS VON MAKÓ

Pál Halmágyi

Das Komitat Csanad - das noch von Stephan, dem I. gegründet wurde - hörte am 16. März 1950 mit der Einführung der Bezirksverwaltungen auf zu existieren. Das Komitat entsprach in den fast tausend Jahren seines Bestehens der Funktion, für die es geschaffen wurde. Die Institution versah die verschiedensten Bereiche der in diesem Gebiet lebenden Bevölkerung, die gesundheitliche, die rechtlichen, die Bildungs-, die wirtschaftlichen und die organisatorischen Aufgaben. Die Amtseinrichtung entstand stufenweise und hat sich den Bedingungen entsprechend entwickelt, bzw. gelangte in einen scheinbaren Zustand, wie z. Bsp. während der Türkenherrschaft.

Die Neubesiedlung eröffnete eine neue Epoche auch im Leben des Komitats. Anstelle des von den Türken zerstörten Csanads wurde Makó das neue Komitatszentrum, wo es in den 1740-er Jahren schon ein bescheidenes Sitzungsgebäude des Komitats gab. Im Reformzeitalter standen die Csanader Edlen im Lager des Fortschritts, im Freiheitskampf verteidigten sie sogar bis zum letzten Tag die Ideen Kossuths. Während des Dualismus entfaltete und verzweigte sich die Komitatsadministration voll. Durch die Gebietsregelungen des Trianoner Friedensvertrages hat Makó und Umgebung sehr gelitten. Innerhalb der neuen Grenzen wurden aus einzelnen Komitatsplittern 1924 das gemeinsam vereinigte Komitat Csanad-Arad-Torontal geschaffen. Der letzte noch nach den alten Traditionen ernannte Obergespan war Miklos Fejer aus Szajoli. In seiner Zeit als Obergespan brach der zweite Weltkrieg aus, dessen vorerst noch weit wütende Kampf erreichte im Herbst 1944 die Grenzen des Komitats Csanad. Der Obergespan und mit ihm zusammen die Komitatsadministration mußten flüchten, und sie sind nie wieder in ihre Ämter zurückgekehrt. Noch einige Jahre funktionierte das Komitat Csanad, dann verschwand auch sein Name von der ungarischen Landkarte. Eine in Außerlichkeiten sich an die Vergangenheit anschließender Verwaltungsakt, die Erinnerung an die Ernennung des Obergespans wird in dieser Arbeit mit Worten und Bildern zitiert.

CHANGELÉSI NYOMTATÓ

A Kormányzó Ur Ó Főméltósága 1939 évi április .
hó . 5 . napján kelt legfelsőbb elhatározásával Csanád-Arad-
torontál közíg. egyesített vármegyék
főispánjává kinevezett . . .
Szajoli Fejér Miklós dr.
a következő szövegű esküt a mai napon letette.

" Én Szajoli Fejér Miklós dr.
esküszöm a mindentudó és mindenható Istenre, hogy Magyarország-
hoz, annak alkotmányához és Magyarország Kormányzójához hű le-
szek, Magyarország törvényeit és törvényes szokásait, valamint
az alkotmányos kormány rendeleteit megtartom, hivatali elől -
járóimnak engedelmeskedem, a hivatali titkot megőrzöm, hivatali
kötelességeimet pontosan és lelkiismeretesen teljesítem és fő-
ispáni tisztemben hiven eljárók. Isten engem úgy segítjen ! "

M a k ó , . 1939 évi .április. hó.22. . .

vármegyei főjegyző,
esküvevő.

Szajoli Miklós
fő i s p á n,
esküvevő.

7105/1939 al. 50 kgy.
1939.

Dr. Szajoli Fejér Miklós Csanád-Arad-Torontál k.c.e.vármegyét
főispánja a törvényhatósági bizottság színe előtt a főispáni esküt letét

Makó, 1939. április 22. A vármegye közönsége nevében:

Rimóczy Béla
alispán.

1. melléklet. A főispáni eskü szövege.

Csanaszék Megyei
Hivatal

J E G Y Z Ó K Ö N Y V .

Felvétetett Makón a főispáni Hivatalban 1939.évi április hó 17-én a Hivatal átadása alkalmával.

Jelen vannak alulirottak :

Ring Béla Csanád-Arad-Torontál k.e.e.vármegyék alispánja a Főispáni Hivatalt átadja Szajoli Fejér Miklós Csanád-Arad-Torontál k.e.e.vármegyék kinevezett főispánjának.

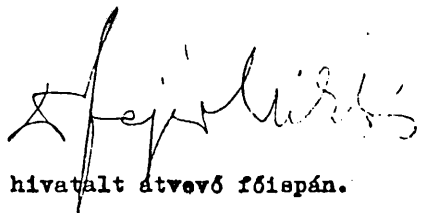
Ez alkalommal a Főispáni Hivatalban vezetett iktató könyvek, úgy a közigazgatási mint bizalmas iktató lezáratott és az egész hivatalos ügymenettel kapcsolatos iratok, a Hivatal pecsétje a belügyi távirat számjeles kulcsával a hivatalt átvevő főispán részére átadottak. Hasonlóképen átadott a Hivatal páncélszekrényében őrzött 800 Pengő készpénz, mely a gazdasági cselédek és munkások 1939.évi jutalmazására utaltatott ki a m.kir.Földművelésügyi Miniszter Ur által.

Ez alkalommal megállapított, hogy a vármegyei folyó évi költség akciójával kapcsolatban a vármegyei letéti számlán a mindenkori főispán dispoziációjára a vármegyei számvevőség 601 Pengő 81 fillér bevételt kezel, mely az eddigi kiadások, illetve kiutalások figyelembe vételével mindenben egyezik.

Ezzel a jegyzőkönyv főlolvadás után helybenhagyólag aláíratott
Kmf.

hivatalt átadó alispán.

hivatalt átvevő főispán.

jegyzőkönyvvezető
főispáni titkár.

2. melléklet. Jegyzőkönyv a főispáni hivatal átadásáról.

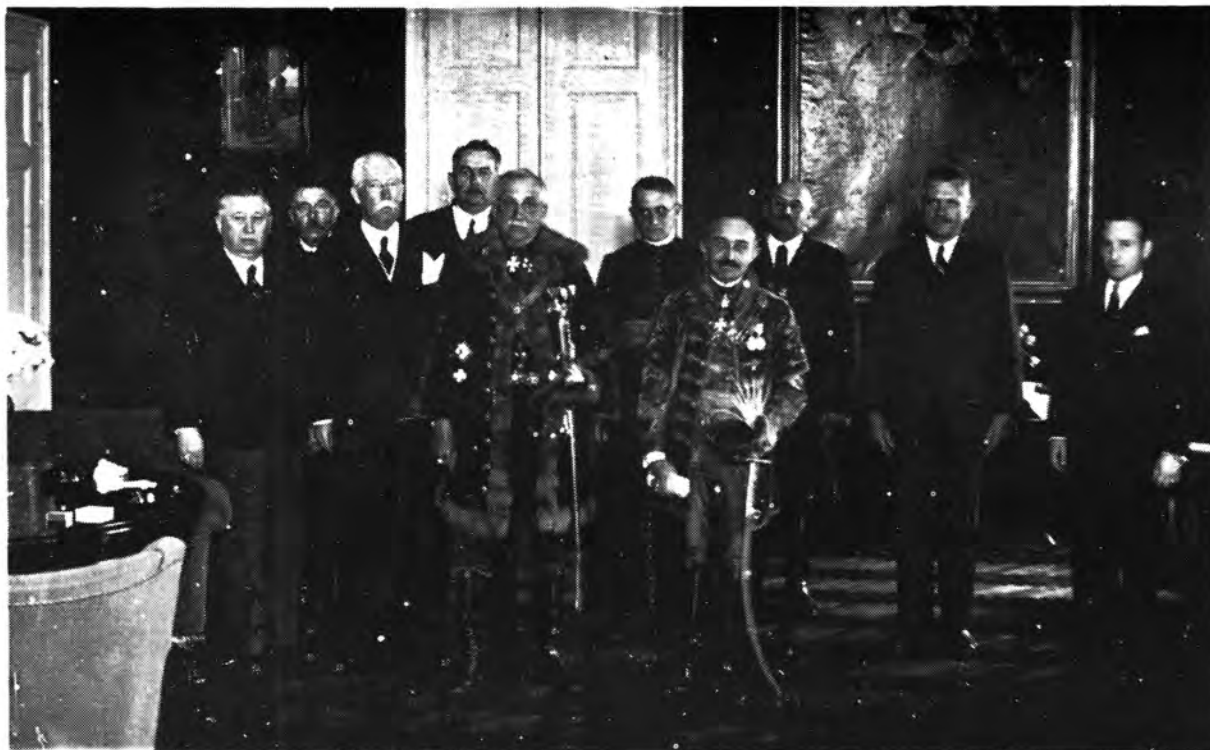
1. kép. Fejér Miklós főispán és Ring Béla alispán az ünnepi menet első fogatán.

2. kép. Fejér Aladár és Szmolenszky László torontáli főszolgabfró.

3. kép. A belvárosi katolikus templom előtt. A képen balról jobbra: Szönyey Károly, Felletár Béla, Ring Béla, Fejér Miklós, Fejér Aladár, Szmolenszky László, Vajda Jenő, mögötte Demkó Pál.

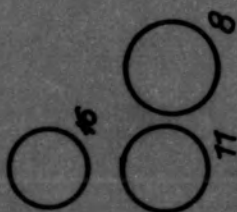
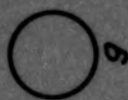
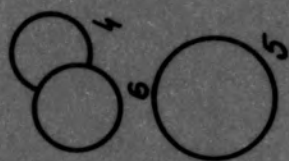
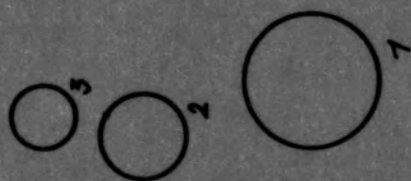
4. kép. A közgyűlés által választott küldöttség tagjai. Balról jobbra: Galamb Sándor, Molnár Sándor, Weress Zoltán, Szirbik Sándor, Purgly Emil a küldöttség vezetője, Csepregi Imre, Fejér Miklós, Nagy Ernő, Schinagel Ferenc.
A kép jobb szélén Pomsahár Ferenc.

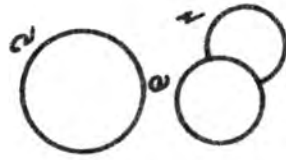
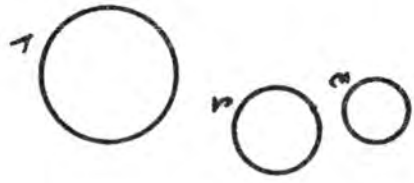

5. kép. A főispáni eskü. A főispán előtt az asztalon a Corpus Juris kötetei, a közgyűlésen használt csengő és a vármegye pecsétj
A képen balról jobbra: Dévényi Endre (egyenruhában), mögötte félig takarva Machalek Sámuel, Fodor Elemér, Boros Zoltán,
Issekutz Béla, Ring Béla, Fejér Miklós. Hátul állnak díszruhában a vármegyei hajdúk, a jobboldali Papp Sándor.

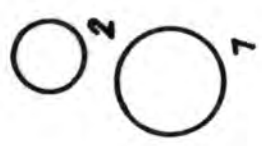
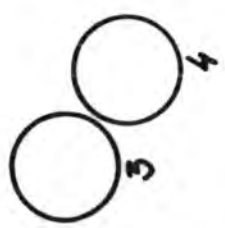
6. kép. A beiktató közgyűlés elnöki asztala. Balról jobbra ülnek: Bécsy Bertalan, Issekutz Béla, Ring Béla, Fejér Miklós, Bánffy József, Fodor Sándor, Juhász Zoltán. Állnak a megyei hajdúk, balról a második Fodor Mihály, harmadik Papp Sándor. A kép jobb szélén az ajtó előtt állnak Bánffy Adorján, Pomsahár Ferenc, Kiss Károly.

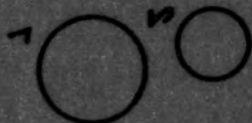
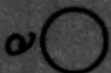
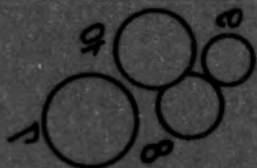

7. kép. A díszközgyűlés résztvevői: 1. Purgly Emil, 2. Szőke Gyula, 3. Diósszilágyi Sámuel, 4. Bezdán József, 5. Fejér Aladár, 6. Szaller Miklós, 7. Bonczos Miklós, 8. Mérey László, 9. Szirbik Sándor, 10. Szöllösi Jenő, 11. Csepregi Imre, 12. Nagy Ernő, 13. Istók Barnabás, 14. Papp József.

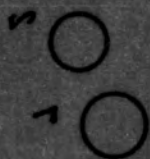
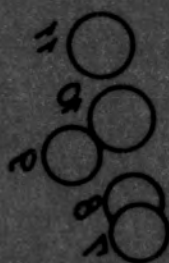

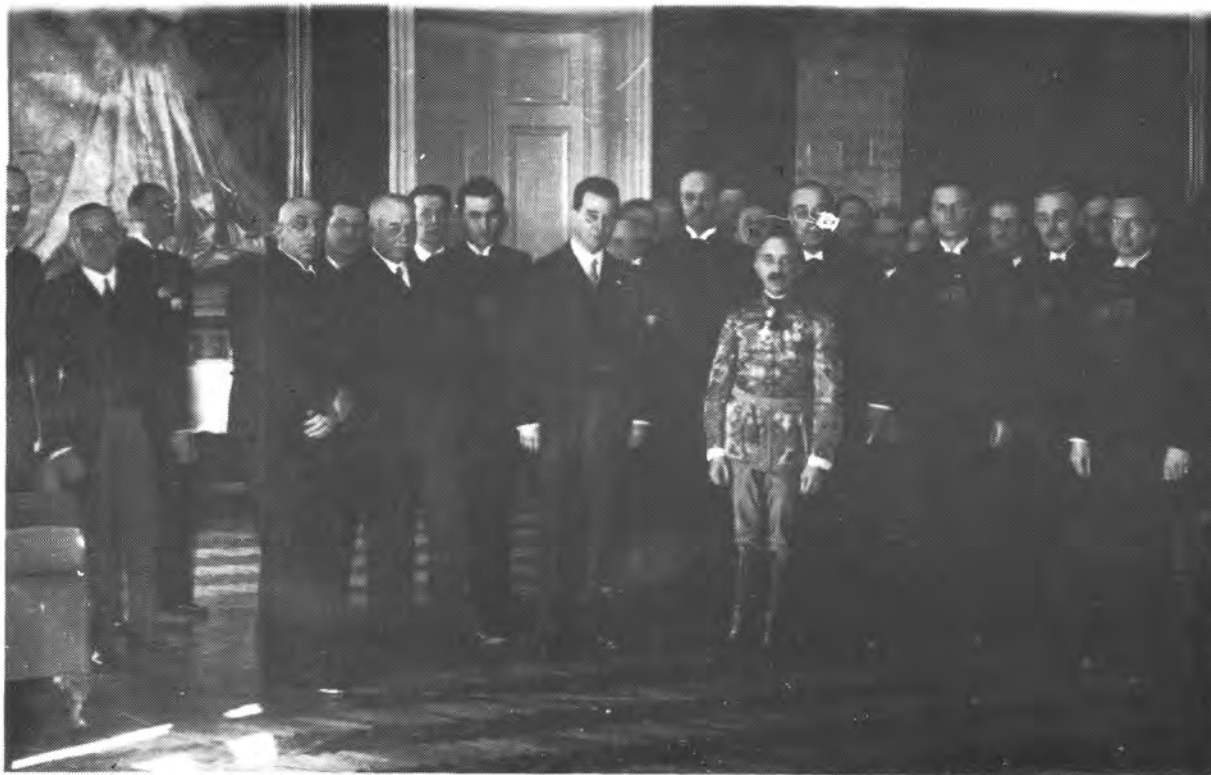

8. kép. A díszközgyűlés résztvevői: 1. Mérey László, 2. Bezdán József, 3. Szaller Miklós, 4. Bonczos Miklós, 5. Fejér Aladár, 6. Galamb Sándor, 7. Purgly Emil, 8. Joó Imre, 9. Tamásy Aladár, 10. S. Bálint György, 11. Lossonczy István, 12. Brommer Ödön, 13. Alexander Imre.

9. kép. Szolnok vármegye küldöttsége: 1. Szinyei-Merse Jenő, 2. Kövér János, 3. Kerekes Pál,
4. Lipits István, 5. Szeőke Barna, 6. Urbán Gáspár, 7. Szaller Miklós, 8. Székely István,
9. Fejér Miklós, 10. Alexander Imre, 11. Patrubány István, 12. Szalay Szabolcs.

10. kép. Fejér Miklós Csanád, Arad és Torontál k.e.e. vármegyék főispánja (1939-44).

11. kép. A szajoli Fejér család címere.

